

WASS ALBERT SAU PERSPECTIVA MITICĂ ASUPRA ROMÂNILOR – O ABORDARE EPOPEICĂ

Felician POP

ABSTRACT: *Born on January 8, 1908 in the commune of Răscruci, Cluj County, in an illustrious noble family, Albert Wass, Count of Czege and Szentegyed, was undoubtedly the most contested figure in the whole constellation of Hungarian authors who wrote about Romanians. Prodigious writer with a notable literary work, Albert Wass has expanded its concerns in the field of school psycho-pedagogy by editing some books of great success. A forestry engineer by profession, he was considered a leading authority in the field and for his scientific merits was elected member of the Hungarian Academy. He is labeled in Romania, until nowadays, as being a war criminal. In Hungary and the Hungarian communities in general, Albert Wass is considered to be a great writer, a national hero and a victim of historical misunderstandings. The proof of his genuine artistic maturity came only in the second half of his life, which he spent until death in the United States, where he committed suicide on February 17, 1998.*

KEYWORDS: *Wass Albert, writer, Hungarians, Romanians, Transylvania*

Fără îndoială, scriitorul transilvănean Wass Albert, conte de Czege și Szentegyed, este figura cea mai contestată din întreaga pleiadă de autori maghiari care au scris despre români. Scriitor prodigios cu o operă literară remarcabilă, Wass Albert și-a extins preocupările și în domeniul lucrărilor de psihopedagogie școlară, editând câteva cărți de mare succes.

Proba adevăratei sale maturități artistice a dat-o de abia în a doua jumătate a vieții sale, pe care și-a petrecut-o, până la moarte, în Statele Unite.

Dosar biografic

Scriitorul s-a născut la 8 ianuarie 1908 în comuna Răscruci, județul Cluj, și s-a stins din viață la 17 februarie 1998 la Astor, în Florida (SUA), în urma sinuciderii.

Părinții lui au fost Wass Endre (1886 – 1975) și baroneasa Ilona Bánffy de Losonc (1883 – 1960)¹.

---

¹ Aradi Géza, *Az erdélyi román hegylakók életéről valaha írt leglírabb, legszebb, szeretettel leginkább teli*

Wass Albert era de profesie inginer forestier, fiind considerat o somitate în materie și pentru meritele sale științifice a fost ales membru al Academiei Maghiare. Cunoștea ca nimeni altul pădurile ascunse din munții Harghitei, cele care au constituit cadrul natural al cărților sale din prima perioadă de creație.

În mai 1946, atât Wass Albert, cât și tatăl său au fost găsiți vinovați de către Tribunalul din Cluj, și condamnați la moarte în contumacie², pentru uciderea a patru localnici din Sucutard³, doi români și două evreice în localitatea Țaga⁴, acolo unde familia lui Wass își avea moșia în timpul ocupării Ardealului de Nord de către trupele horthyste, la începutul lunii septembrie 1940. De asemenea, Wass Albert a fost găsit responsabil și pentru măcelul de la Mureșenii de Câmpie, unde honvezii conduși de Gergely Csordas au ucis 11 oameni. El este etichetat în România până în ziua de astăzi, ca fiind un criminal de război⁵. În Ungaria și în comunitățile maghiare în general, Wass Albert este considerat a fi un mare scriitor, un erou național, dar și o victimă a neînțelegerilor istoriei.

Fiul său a fost unul dintre coordonatorii din Războiul din Golf, moment după care a fost propus ca Reprezentat al Forțelor Armate Nord Americane pentru Europa de Est (post care i-ar fi conferit multe avantaje aici), dar decizia a fost anulată, până să fie pus în funcție.

Această viziune atât de contradictorie și-a pus amprenta în mod dramatic asupra scriitorului care a trăit toată viața între cele două extreme existențiale: o adulație necondiționată din partea conaționalilor săi și o ostracizare la fel de absolută din partea țării unde a văzut lumina zilei.

Această nemiloasă torsiune existențială a măcinat lumea interioară, fascinantă și extrem de sensibilă, a unui artist de mare forță vizionară.

Wass Albert a trăit toată îndelunga sa viață (peste 90 de ani) cu iluzia unei mari reparații morale care se va face în cazul său. El s-a considerat întotdeauna o victimă a circumstanțelor și conjuncturilor politice și istorice, fiind convins că umbra unui blestem îi devorează existența.

Ajuns la crepuscul, scriitorul se hotărăște să se sinucidă la o vârstă foarte înaintată, atunci când, în mod obișnuit, oamenii s-au resemnat demult cu toate nedreptățile vieții și au dobândit deja o perspectivă temporală lipsită de patimi ori erupții sentimentale incontrolabile.

Ciudat este faptul că sfârșitul lui Wass Albert este asemenea multora din personajele sale care înțeleg să părăsească arena prin suicid, văzând în acest gest o expiatoare rezolvare a unor situații fără ieșire.

Dosarul receptării

În permanență, valoarea estetică a operei literare a lui Wass Albert a fost contaminată de biografia sa discutabilă. Dacă în Ungaria, Wass Albert este socotit a fi un

---

regény A funtineli boszorkány, 2010.

² András W. Kovács, *The History of the Wass de Czege Family*, Edmund Siemers-Stiftung, Hamburg, 2005, p. 159.

³ William Totok, *Febra răsăriteană a reabilitărilor. Cazul Albert Wass*, 2003.

⁴ András W. Kovács, *op. cit.*, p. 160.

⁵ „Ziarul de Mureș”, 21 mai 2007.

erou național și operele sale sunt tipărite în tiraje de masă, receptarea românească este destul de redusă. Marea sa trilogie „Lângă scaunul Domnului” (*A funtineli boszorkany*, Ed. Karpat, USA, 1959) a apărut în limba română de abia în anul 2000 în traducerea lui Corneliu Câlțea, lectorul cărții fiind cunoscutul critic, Alexandru Cistelean⁶.

Cu toate că trilogia este un imn adus românilor care locuiesc în Munții Bârgăului și ai Harghitei, interesul criticii românești față de această capodoperă a fost unul extrem de redus, mediul literar românesc evitând să se pronunțe asupra operei unui autor atât de controversat⁷.

Unul din cei mai importanți exegeți ai săi din Ungaria, Márkus Béla, profesor universitar la Universitatea din Debrecin, subliniază complexitatea operei lui Wass Albert⁸. Alți critici importanți care s-au exprimat asupra operelor lui Wass Albert, sunt: Eva Zahony⁹, Ildikó Balázs, Lászlóné Bajnok¹⁰.

Pál Nagy¹¹ îl prezintă pe Wass Albert ca pe un exponent al demersului parabolic în literatură, care își extrage esența din lumea agrestă, necolmatată de duhul rău al civilizației.

Opera lui Wass Albert este de-a dreptul copleșitoare, autorul a scris de-a lungul deceniilor foarte multe cărți, începând cu romanul său de debut „Farkas verem” (Groapa cu lupi) și până în 1989, când îi apare volumul de nuvele „Tu și lumea” (Te és világ).

Lucrările lui Wass Albert: 1934 *Farkasverem (Groapa cu lupi)* – roman; 1940 *Csaba (Csaba)* – roman; 1940 *Mire a fák megnőnek (Până când vor crește copacii)* – roman, prima ediție: Ed. Révai Kiadó, Budapesta, 1942; ultima ediție: Ed. Mentor, Târgu Mureș, 18 ediții, din care 2 în limba engleză, până în anul 2006; 1940 *Jönnek! (Vin!)*; 1941 *A titokzatos őzbak (novellák) (Ciuta misterioasă)* – volum de nuvele; 1941 *Csalódás (Dezamăgire)* – eseu, publicat în nr. 15 al revistei „ÜNNEP” la 15 august 1941; 1943 *A kastély árnyékában (La umbra castelului)* – roman; 1943 *Egyedül a világ ellen (Singur împotriva lumii)* – roman; 1943 *Vérben és viharban (Însângerat în furtună)*; 1944 *Tavaszi szél és más színművek (Vânt de primăvară și alte drame)* – dramaturgie; 1945 *Valaki tévedett (novellák 1945-49-ből) (Cineva a greșit)* – nuvele din perioada 1945-49; 1945 *A költő és a macska (elbeszélések) (Poetul și pisica)* – povestiri; 1947 *A rézkigyó (Șarpele de aramă)*; 1949 *Zsoltár és trombitászó – Örökösök (novellák, karcolatok, levelek – posztumusz kisregény 1949-ből)*; 1949 *Adjátok vissza a hegyeimet! (Dati-mi muntii înapoi!)*; 1951 *Ember az országút szélén (Un om la marginea drumului)*; 1952 *Elvész a nyom (Se pierde urma)*; 1953 *Tizenhárom almafa (Treisprezece meri)*; 1958 *Az Antikrisztus és a pásztorok (Antihristul și păstorii)*; 1959 *A funtineli boszorkány (Lângă scaunul Domnului)*; 1964 *Átoksori kísértetek (Fantomele blestemului)*; 1965 *Elvásik a veres csillag (Steaua roșie pălește)*; 1967 *Magukra hagyottak (Moșteniri)*; 1974 *Kard és kasza (Sabie și coasă)*; 1975 *Magyar örökségünk (Tanulmányok, hátrahagyott novellák, írások, interjúk) (Moștenirile noastre maghiare)*; 1978 *Halálos*

⁶ Wass Albert, *Lângă scaunul Domnului*, vol. I-III, Târgu Mureș, Ed. Mentor, 2000.

⁷ „Cuvântul liber”, Târgu Mureș, nr. 322 / 24 Iunie 2009.

⁸ Valuska László, „Wass Albert a mítoszgyárban”, *Index.hu*: <http://index.hu/kultur/klassz/wass0517/>.

⁹ Eva Zahony, *Irasok es kritikak*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1984.

¹⁰ Ildikó Balázs, Lászlóné Bajnok, *Wass Albert, életmű- bibliográfia*, Budapest, Ed. Krater, 2004.

¹¹ Pál Nagy, *Magyar író a huszadik században: Wass Albert : sors és pálya*, Székelyudvarhely, Ed. Erdelyi Gondolat, 2005.

köd Holtember partján (Ceață mortală pe malul omului mort); 1985 Hagyaték (Tradiții); 1989 Te és a világ (novellák) (Tu și lumea); Eliza (scris în limba engleză); Igazságot Erdélynek! (Dreptate penru Ardeal); Józán magyar szemmel I-II. (publicisztikák) (Cu ochii larg deschiși); Karácsonyi üzenetek – A temető megindul (Mesaje de Crăciun); Magyar pólus (Ujabbán föl kutatott versek, novellák, tárcák, közéleti írások, interjúk és levelek) (Polul Maghiar); Népi társ Erdélyben (Decimare în Ardeal); Hűség bilincseben (Răceala cătușelor); Hanky tanár úr (Domnul profesor Hanky); Se szentek, se hősök (Nici sfinți nici eroi); A szikla alatti férfi (Bărbatul de sub stână); A sólyom hangja (Cântecul Șoimului); Csillag az éjszakában (O stea în noapte); Black Hammock; Magyar Számadás (Darea de seamă maghiară) Nem nyugaton kel fel a nap (Soarele nu răsare la apus); Voltam (Am fost).

Simpla enumerare a acestor titluri, la care se adaugă câteva volume de versuri pentru copii, dau dimensiunea reală a unui scriitor extreme de prolific care și-a împărțiat talentul în opere memorabile.

Peisajul magic

Trilogia sa „Lângă scaunul Domnului”¹² este un omagiu patetic adus oamenilor munților care parcă împrumută ceva din maiestruozitatea locurilor în care trăiesc.

În mod paradoxal, cel care a fost etichetat drept un „ucigaș al românilor”, reușește să surprindă în profunzime lumea tainică a oamenilor care trăiesc în adâncul pădurilor, un univers arhaic unde miticul se împletește la tot pasul cu realul tangibil.

Wass Albert are o înțelegere superioară a modului de viață al românilor pe care i-a cunoscut nemijlocit, priviți cu nedisimulată admirație.

Componenta esențială a peisajului în opera lui Wass Albert este forța magică a elementelor sale componente. Natura nu este una bucolică ori butaforică. Ea are un rol activ în întreaga poveste și devine – în mod gradual – personajul principal al epicului, în jurul căruia se ordonează viața și acțiunile eroilor săi.

Personajele sunt extrem de bine conturate, fiind înzestrate cu virtuți esențiale, pline de măreție umană.

Românii sunt oameni puternici, cinstiți și dârji, aflați într-o permanentă comuniune cu muntele și pădurea, din umbra cărora își extrag forța vitală și puterea de a transforma supranaturalul în mijloace de expresie și valori axiologice.

„Bunul sălbatic” este net superior semenilor săi din lumea civilizată. El este un clarvăzător, un om supus doar unor comandamente numai de el înțelese și care știe în permanență cum să tensioneze fragilul echilibru între real și imaginar, între existență și moarte.

Românii din opera lui Wass Albert sunt cu toții personaje excepționale, cu vieți care ascund mistere adânci, acelea care dau sens unei existențe contorsionate, iar interferența lor cu istoria, cu destinul și fatalitatea dau culoare paginilor memorabile scrise despre oamenii munților.

Cu o măiestrie literară inegalabilă, Wass Albert reușește să detecteze aproape organic legătura oamenilor cu lumea în care trăiesc. Peisajele maiestuoase, asperitățile climatului de munte se regăsesc decantate în caracterul și spiritul acestor oameni, unii dintre ei fiind înzestrați cu certe calități magice.

¹² Wass Albert, *op. cit.*

Trilogia „Lângă scaunul Domnului”, este un imn epopeic în care personajele trăiesc la cote existențiale maxime, iar intangibilul devine o formă de comunicare între divinitate și mundanul cotidian. Primul volum¹³ începe cu prezentarea misteriosului bătrân Toderic, cel care și-a încropit o căsuță de lemn departe de sat, unde crește o fetiță, pe nume Nuța, care se va dovedi a fi chiar nepoata lui. La rândul ei, aceasta este legată cu blesteme cumplite, dar în compensație pentru nefericirea care i-a fost ursită, ea va fi dăruită cu puteri previzionare care o vor face să vadă dincolo de lucruri și de vremuri.

Lumea arhaică a satului de munte cu rânduielele sale ancestrale este una a misterelor, a duhurilor care bântuiesc netulburate prin văile adânci și pe crestele cărunte ale munților. Nu există în narațiunea lui Wass Albert nimic întâmplător. Elementele esențiale, cele cu valoare axiologică se află într-o succesiune dictată de o logică absconsă, dar sigură și ineluctabilă.

Vocea auctorială este în permanență prezentă, dar scriitorul se află oarecum în afara liniei narative, rolul său reducându-se doar la acela de observator mirat de ceea ce vede, dar totuși imparțial, ceea ce duce scriitura lui Wass Albert în scenele sale naturaliste foarte aproape de stilul lui Liviu Rebreanu.

De asemenea, atunci când descrie măreția muntelui, Wass Albert se apropie de Mihail Sadoveanu, numai că scriitorul maghiar pedalează mult mai alert pe mijloacele realismului magic, cele care sunt de fapt definitorii pentru opera sa, și aici găsim asemănări cu proza fantastică a lui Vasile Voiculescu.

În esență, scriitorul vede în români nu alogenii care printr-o conjunctură sau alta s-au pripășit prin zona Răstoliței, ci mai degrabă întemeietorii și stăpânii adevărați ai ținuturilor. Ei știu locurile ascunse, acolo unde haiducii se adăpostesc prin peșteri de furia autorităților care-i vânează, cunosc ritmurile naturii și știu să adune plantele tămăduitoare.

Eroina principală a acestei cărți este Nuța, nepoata lui Toderic, un personaj de o mare complexitate psihologică. Fetița aceasta ce pare neajutorată este o femeie extrem de puternică, ea își urmează destinul, conștientă fiind de faptul că darurile supranaturale cu care a venit pe lume îi vor fi în cele din urmă fatale.

Idila dintre Nuța și fiul grofului, „domnișorul Gaspar” reprezintă metafora apropierei a două lumi, care aparent nu au nimic comun. Personajele toate sunt prinse în textura unei narațiuni epopeice, nu există aici o ciocnire a lumilor, ci o reciprocă și frisonantă căutare, până la urmă iubirea nu este decât pretextul dorinței de cunoaștere a lumii celuilalt.

Domnișorul Gaspar este impresionat de frumusețea frustă a Nuței și caută dincolo de ochii ei sfredelitori și chipul luminos, copacul care a rodit un astfel de fruct.

La rândul ei, Nuța descifrează atent mesajul pe care iubitul ei îl aduce dintr-o lume reală și agrestă care se topește în magma transcendentalității ce poate să se manifeste departe de orice suflu rău al civilizației.

Progresia evenimentelor este alimentată de combustia metafizicului: pe măsura trecerii timpului Nuța este din ce în ce mai conștientă că deține puteri supranaturale și că osmoza acestora cu realitatea imediată o transformă treptat din copilă crescută de un uncheș, într-o vrăjitoare temută, dar respectată.

---

¹³ Wass Albert, *Vremea frăguțelor*, vol. I, Târgu Mureș, Ed. Mentor, 2000.

Atenția pe care autorul o acordă acestui personaj, este sporită de atitudinea celorlalți față de Nuța. Ea pare a fi un nucleu în jurul căruia gravitează o seamă de oameni extrem de diferiți, de la bătrânul protector Toderic, de fapt bunicul ei, la căpetenia nemiloasă a tâlharilor, Bândilă, care se dovedește a fi chiar tatăl său natural și terminând cu domnișorul Gașpar, cel care își va ipostazia trăirile pentru țărăncuța din munți în secvențe afective descendente.

Cu toate că firul epic este impregnat cu un parfum metafizic extrem de persistent, autorul evită cu grijă revelațiile bombastice, răsturnările dramatice de situație, ori *quid pro quo* - urile spectaculoase. El simte ritmul naturii și caută în această curgere murmurul ademenitor al legendarului, al irealului acceptat. El știe că miracolele nu sunt simple exhibiții stridente, ci reprezintă rodul unor acumulări spirituale care nu și-au găsit nicăieri o supapă. Sunt șoapte, tânguiri misterioase, murmure imperceptibile, voci inversate ale unei realități paralele și toate acestea se insinuează și-și caută drumul expiator de întoarcere în lume, trecând prin retorta unei conștiințe umane dispuse să le accepte și apoi să le propage.

Omul este veriga esențială prin care divinitatea se relevă și-și urmărește efectele. Întâmplările și personajele par mărunte, de multe ori banale, mereu predictibile. Important este însă rolul pe care autorul li-l atribuie în această măreață epopee.

Până la urmă, Wass Albert găsește în personajele sale românești imaginea cea mai credibilă și mai plină de lirism a legăturii necondiționate dintre pământesc și metafizic.

Cheia construirii personajelor este extrem de elaborată. Toți românii din scrierile sale începând de la Nuța, Toderic, feciorii lui Șandru, Dumitru, Bândilă și ceilalți au o latură ascunsă, un secret pe care nu-l pot împărtăși decât în situații extreme. Miracolul este mai mult înlăuntru decât înafară și oamenii ascund cu teamă în adâncul ființei lor ceea ce de multe ori nici ei nu pot pricepe.

Lumea aceasta plină de un farmec magic, se stinge pe măsură ce omul coboară din munte. Verticalitatea umană nu este decât reflexia conștientă a verticalității muntelui. Stânca devine hotărâre, înălțimea, caracter, și panta abruptă, dârzenie. Oamenii sunt întrupările pline de pulsiune ale muntelui.

Titlul cărții este inspirat de un loc aflat în vârful de munte în masivul Harghitei, numit chiar așa, „Scaunul Domnului”¹⁴. Iar slujitorii cei mai apropiați ai acestui „scaun” sunt oamenii ce-și pun cea mai curată nădejde în credință. Aproape de divinitate, muntenii împrumută și ei ceva din aura și gloria Celui după chipul și asemănarea căruia au fost zămisliti.

Întâmplările de zi cu zi sunt pilduitoare și oamenii încearcă să descifreze dincolo de aparențe, mesajele pe care natura atotstăpânitoare le trimite celor cu mintea și simțurile treze. Nuța, cel mai sensibil receptor, decriptează aproape în mod inconștient semnele venite din cer. Și prin trupul ei acestea se scurg și înveșmântează cuminența pământului cu alte rosturi. Ea are conștiința damnării proprii și știe că iluminarea are un preț pe care trupul ei de sânge și carne nu-l poate plăti în întregime. De aceea ea va lua părtași la miracolul devenirii ei pe toți cei care - într-un fel sau altul - își izbesc destinele de forța nedeslușită care le ordonează.

¹⁴ Adrian A. Giurgea, „Scaunul Domnului de la Răstolița” în *România liberă*, 10. XI. 2010: <http://www.romanalibera.ro/actualitate/proiecte-locale/scaunul-domnului-de-la-rastolita-205291?c=q2561>.

Civilizația, ca primejdie

Trilogia lui Wass Albert are un anume sens: civilizația cotropitoare se insinuează tot mai adânc în sufletul naturii. Muntele este ultimul bastion al echilibrului. Acolo trăiesc oameni, animale și arbori, ruși de ritmicitatea tehnică a lumii din vale. Chiar și satele încep să fie înghițite de vârtejul civilizator, iar în viziunea autorului toată această acțiune nu poate avea decât un sfârșit tragic.

Dihotomia, simplistă la prima vedere, conține de fapt, o filosofie transcendențială. Avem aici o diferențiere valorică între mistic și mundan. Doar metafizica este cea care poate oferi salvarea, pentru că adâncul echilibru al lumii nu poate fi niciodată opera omului, ci doar a divinității.

Orice demers civilizator nu este altceva decât un grav atentat la armonia inițială. Perturbarea ordinii ancestrale nu poate avea decât efecte tragice. Atunci când omul se desparte de natură, el îi întoarce spatele lui Dumnezeu și fiecare element nou al progresului civilizator închide tot atâtea ferestre înspre comuniunea cu eternitatea și divinul.

Fără magie, omul nu este decât un simplu actant al unei tragedii cu finalul dinainte stabilit. În lipsa acestei hieratice protecții ființa umană devine vulnerabilă, iar ceea ce pare o binefacere a civilizației, devine în mod dramatic, o armă nemiloasă care destructurează esența binelui.

Calea ferată, gaterul cu aburi sunt văzute ca niște șerpi veninoși care mușcă adânc din peisajul bucolic, otrăvinduo-l. Civilizația îl alungă pe Dumnezeu din locuri și din oameni.

Extrem de sugestivă este scena inaugurării căii ferate. Țăranii sunt aduși la gară, dar imediat după ceremonie dispar toți, cu toate că sunt îmbiați insistent de către autorități să participe la o agapă îmbelșugată. Bătrânul Arsinte, baciul ciobanilor, îi spune baronului că „dihania cea urâtă”, adică trenul va aduce la munte lucruri urâte și murdare. În percepția țăranilor, orice inovație este lucrarea Satanei, iar trenul este întruchiparea de fier și abur a diavolului însuși. Reacția personajelor la vederea trenului este asemeni celei a personajelor din povestirea „Negustor Lipsan” din „Hanul Ancuței” de Mihail Sadoveanu. Sentimentul de respingere a modernității reprezentată atât de brutal de trenul zgomotos și cu aspectul unui uriaș balaur de fier, este de fapt expresia unui conservatorism care respinge orice tendință novatoare.

Cele mai misterioase personaje sunt românii care trăiesc aici în creierul munților în simplitate, cumpătate, demnitate și credință. Bătrânul Șandru de pe Ulmu, și fiii săi trudesco cu toții ca să-l poată ține în școli înalte pe fratele lor, Indrei Șandru. Acest compromis făcut cu lumea de afară nu are alt scop decât acela ca băiatul trimis la școli înalte să apere interesele familiei în fața autorităților, în care ciobanii aceștia nu au nicio încredere. Dar semnul schimbării lui Indrei este însuși numele său, pe care îl transformă din Indrei Șandru, în Sandor Andras, iar tatăl său vede în această simplă traducere a numelui fiului, semnul trădării, deși Indrei îl asigură că totul nu-i decât o modalitate de adaptare cât mai profitabilă la lumea în care însuși părintele său l-a trimis. Bătrânul însă, neclintit în hotărârea sa, îl reneagă, ba chiar îi înalță o cruce de lemn, considerându-l mort.

Departo de orice tentă șovină, maghiarizarea numelui lui Indrei este prezentată ca o transformare iremediabilă, ca o ruptură dureroasă de lumea sângelui său. Înstrăinarea este simptomul grav al ruperii de rosturi.

Autorul prezintă această lume în mod fracționat. Există lume doar acolo unde trăiesc personajele sale, dar intensă și reală este doar cea din sânul naturii. Aici se intersectează liniile de forță ale firescului cu tentativele insidioase ale lumii „domnilor”.

Bătrânul Toderic, tutorele Nuței, dar în fapt bunicul ei adevărat, nu povestește despre anii petrecuți în închisoarea din Târgu Mureș decât extrem de lapidar. Nu există peisaj, ori o descriere a locurilor străine muntelui, ci doar simple verbe, care schițează actele lui de supraviețuire într-o lume oricum ostilă.

Nobil de palat, nobil de munte

Personajele românești ale lui Wass Albert sunt plămădite dintr-un aluat extrem de puternic: acestea nu se plâng niciodată, nu se destăinuie decât arar și doar unei singure persoane și resping lamentările. Oamenii mor tot atât de firesc precum s-au născut. Și bolile sunt considerate încercări pregătitoare de moarte. Nuța exprimă ideea despre moarte spunând „Ce o murit, îi demult”. Ea mai spune că uneori îngropăm ceva ca pe cineva, poate chiar pe cel care am fost. Nicodim, unul din componenții bandei lui Bândilă, consideră că viața nu-i decât o succesiune bine calculată, de trecere dintr-o ladă în alta. Leagănul este prima ladă, apoi omul intră în casă, o altă ladă, ca să sfârșească în cea de-a treia și anume copârșeul.

Noblețea, în viziunea lui Wass, nu are nicio legătură cu valorile materiale. Relevantă este doar amplitudinea caracteriologică a celor care populează opera sa.

În general, personajele lui Wass sunt maniheiste, dar excepțiile de la această regulă reprezintă de fapt, marii eroi ai cărților sale. Autorul prezintă oamenii așa cum sunt ei, fără a se atașa de vreunul dintre ei. Sălbăticia naturii își află un corespondent magistral în cea a celor care trăiesc în sânul ei. Ești pe atâta de real pe cât faci parte din natură, pare a concluziona autorul.

Relația acestor pădureni, în general ciobani ori tăietori de lemne, cu baronul Elteto, sunt și ele guvernate de un respect reciproc. Baronul nu se supără nici măcar atunci când bătrânul Toderic și nepoata lui, Nuța își fac casă pe pământul său fără niciun fel de aprobare, ba chiar admiră ingenioasa construcție de lemn și dăruiește fetiței, un forint de argint. După ce bătrânul Toderic este închis pe nedrept, baronul va face demersurile necesare pentru grabnica lui eliberare.

De asemenea, relațiile baronului cu bătrânul Șandru și feciorii lui sunt de prietenie și încredere, baronul prețuind hărnicia și cinstea acestor oieri români. Chiar și șeful hăitașilor, Dumitru Fărcaș, este român, de fapt baronul îi preferă pe hăitașii români pentru priceperea, cinstea și modestia lor. Românii sunt drepti și ageri, nici măcar iscusitul Gyerko Solomonarul nu reușește să-i păcălească cu magiile lui și atunci când circarul a încercat să-i înșele la Sărmaș, aceștia l-au cotoșit bine.

Bătrânosu, un personaj la rândul său misterios și mereu ascuns în spatele gândurilor sale, locuiește undeva în Dosu Fulgerului și mărturisește că acolo unde stă el nu-i loc prielnic pentru oameni, dar nici că ar putea sălășlui în altă parte.

Extrem de interesante sunt paginile inspirate parcă din „Poetica spațiului” a lui Gaston Bachelard¹⁵, în care Bătrânosu îi ține Nuței o adevărată lecție despre rostul și rolul unei case, făcând distincția necesară între sălașul vremelnice și căminul

¹⁵ Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2003.

durabil. El spune că o construcție, oricât ar fi ea de frumoasă și armonioasă, nu poate fi decât un sălaș vremelnic dacă liniile de contur ale destinului se întretaie în această senzație. Casa durabilă poate fi și un bordei dacă mâna care a cioplit lemnele ce o întrupează, a lovit cu barda însemnele statorniciei. Apoi, el mai vorbește și despre rațiunea așezării casei, care nu poate fi oriunde, ea trebuie să țină cont de direcția vânturilor, de cât de puternic o luminează soarele sau de apropierea copacilor pădurii. Sunt locuri bune și rele, așa cum există oameni buni ori răi, concluzionează el, și numai anumitor oameni le este deschisă știința spre înțelegerea acestei ciudate rosturi. Bătrânosul și-a durat el însuși bordeiul într-un loc neprielnic pentru trup, dar potrivit ca o mânășă pentru sufletul său. Cel mai important este ca o casă să „răspândească în jur numai bine”.

Concentrarea autorului asupra lumii mononucleice din mijlocul sălbăticiiei naturii face ca tot ceea ce nu are vreo contingență cu aceasta, să pară doar niște chestiuni auxiliare, îndepărtate și cu rosturi inutile. Dincolo de ceața pădurii nu există nimic rațional și tot ce se întâmplă acolo este lipsit de importanță. Cu cât te îndepărtezi de munte, cu atât lucrurile se afundă într-o ceață grea și rău prevestitoare.

Magie și fatalitate

Epopoea lui Wass, este de fapt cea a personajului principal, Nuța, o ființă fragilă care nu știe mai nimic din rosturile lumii așa-zis civilizate, nici măcar să scrie sau să citească. Nu cunoaște zilele săptămânii și nici sărbătorile. Nu a învățat niciodată vreo rugăciune și nici n-a călcat în vreo biserică. Toate aceste aparente neajunsuri nu știrbesc cu nimic aura ei taumaturgică. Știința, cunoștința și conștiința ei derivă dintr-un alt sistem existențial care nu are nimic comun cu roadele civilizației. Credința ei este consubstanțială cu natura. Misticismul este unul direct conectat la metafizicul pur, iar destinul ei, descifrat de bătrâna țigancă vrăjitoare din sat, este unul al fatalității greu asumate și din care ea are o firavă nădejde că ar putea scăpa sub iradierea iubirii pentru domnișorul Gaspar, fiul baronului Elteto.

Țigancă îi și deslușește semnul blestemului ei, care nu este altceva decât unealta prin care divinitatea va răzbuna toate fecioarele batjocorite a căror ură împotriva opresorilor este concentrată în destinul acestei fete candidă și plină de bunătate. Există aici o luptă permanentă între voluntarism și fatalitate. Nuța încearcă în permanență să facă lucruri bune, să îndrepte răul, dar blestemul așează lucrurile în așa fel încât toate acțiunile ei se prefac în malefic, iar destinul implacabil o urmărește nemilos.

Există în roman o cheie apocaliptică. În fața invaziei civilizatoare reprezentată de șantierul de exploatare a lemnului, bătrânul Toderic aflat pe patul de moarte va incendia întreaga pădure și va arde și el împreună cu casa clădită în creierul munților. Printr-o minune rămâne neatinsă doar o cruce mare de lemn ca semn intangibil al reînvierii, pentru că incendiul nu distruge natura, ci este doar o formă expiatoare de regenerare, de reînviere. Din scrumul pădurilor bătrâne se vor naște lăstari noi și astfel pădurea va fi veșnică.

Motivul focului apare peste tot în trilogie, de la jăratecul ospitalier din vatră și până la pojarul care mistuie păcatele lumii. Cârциuma lui Ureche de Păr, ținută de

un armean viclean, se transformă în scrum la rândul ei și printr-o stranie paralelă, cârciumarul arde de viu, captiv printre butoaie în păcătoasa crâșmă din mijlocul satului. Acest dublu *autodafe* semnifică extremele care definesc arealul asupra căruia flacăra are drept de viață și de moarte.

Românul Toderic va arde ca pe rug pentru a salva prin foc o lume ajunsă în pragul extincției, iar armeanul, cunoscut doar după poreclă, ori poate după numele armenesc tradus, va sfârși incendiat de alții pentru a șterge de pe fața pământului cârciuma, acest topos al pierzaniei și degradării umane.

Dacă incendierea muntelui reprezintă actul voit al unui vlăstar de-al său și anume bătrânul Toderic întors acasă pentru a muri odată cu întreaga sa lume, focul din vale este un act de pedepsire, iar execuția prin incinerare a cârciumarului nu-i altceva decât împlinirea unui act de dreptate. Este aici evidentă similitudinea mijloacelor. Cum tot atât de limpede este și scopul total diferit al celor două focuri. Unul este înspre renaștere, iar celălalt înspre moarte definitivă. Eternitatea nu se poate regăsi în lumea care și-a alungat eresurile și umbrele. Învierea este posibilă doar pentru cei care refuză să moară cu adevărat.

Lumea tangibilă poate oricând să piară și urmele ei să se topească sub scoarța pământului deoarece pământul închide, pe când universul hieratic, cel cu care nu există altă cale de comunicare decât intrarea în rezonanță celestă, nu poate să piară, ci să treacă prin stări succesive care se hrănesc din aceeași esență.

Plăieșii baronului Elteto sunt români cu toții, oameni cu caractere dârze, iar baronul le detectează noblețea primară care se află în acord cu noblețea sa blazonardă.

Istoria are extrem de puține ingerințe în viața acestor oameni, de parcă ne-am afla într-un univers atemporal, calendarul natural după care trăiesc oamenii munților nu se potrivește deloc cu cel lumesc și numai din povestirile clucerului baronului, Rotter Abraham, mare căpitan în revoluția de la 1848- 1849, putem să ne dăm seama că acțiunea are loc spre sfârșitul secolului al XIX- lea.

Bătrânul căpitan spune tututor că el personal este marele perdant al sorții pentru că a pierdut un război din care toți de pe lângă el s-au ales cu ceva, numai el și-a pierdut rațiunea existenței. Nuța nu cunoaște sensul cuvântului „libertate” și se miră când află că asta înseamnă să poți face ceea ce este frumos și omul este obligat să lupte cât trăiește pentru asta. Este ușor de detectat că Abraham Rotter reprezintă vocea auctorială, personajul prin intermediul căruia autorul își face cunoscute propriile sale convingeri.

La Wass Albert natura este la fel de stranie ca și personajele sale, și ea se află deasupra tuturor personajelor pe care le înzestreață cu atributul exemplarității. Paginile de realism magic sunt cele mai profunde și cu siguranță că tocmai în acestea putem găsi accentele autobiografice, cele care reprezintă o cale ideală de acces spre operă. Autorul a trăit în această lume a pădurilor, chiar profesia sa de inginer forestier, și membru al Academiei Maghiare de Știință demonstrează vocația nu doar literară a lui Wass. Desigur, autorul optează necondiționat pentru artistul din el, nicăieri nu avem niciun fel de trimitere științifică, vocea auctorială este una eminentă artistică fără niciun fel de ingredient tehnic.

Pentru Wass, pădurea și muntele reprezintă ființe vii, organice. Ele nu sunt doar un simplu decor pentru personajele sale, ci înseși toate personajele fac parte din peisaj. Pe acest fond se delimitează personajele alogene, cele care intră întâmplător în această lume și care se mișcă precum niște decupaje ce nu-și găsesc locul.

Trăirea întru munte nu poate fi atinsă decât de ființele născute de el. Pădurea este veșmântul sub care se ascund tainele indescifrabile ale regnului.

Autorul nu caută să dezlege niciun mister, cheia cărții sale o constituie tocmai întregirea realului cu fiorul magic. Nu există o realitate brută, una în stare să amorseze vreo trăire adevărată. Oamenii munților au trăiri puternice, senine și curate, pe când ceilalți sunt doar o masă amorfă, în stare să facă binele și răul cu aceeași inconștientă amorală.

Singurul personaj exterior integrat pentru o vreme în lumea muntelui este Ivan, cel apărut în mod misterios din Basarabia și care în fiecare an, pe la începutul primăverii intră într-o stare de amoc și cutreieră toate crâșmele în căutarea unei femei care nu există decât în fantezmele sale, dar după o săptămână se întoarce spășit, nu înainte de a se jura în fața preotului că nu va mai bea timp de un an.

Nuța se află într-o relație extrem de ciudată cu basarabeanul acesta care închide în el o durere adâncă. Confruntarea lor în lumea intangibilului scoate la iveală adâncimi psihotice tulburi, iar ideea autorului este aceea că oamenii veniți din matricea esențială a omenirii sunt identici pretutindeni, ca și fețele deformante ale unui poliedru rătăcit în marginea realului. Wass ar putea aluneca lesne în idilic și bucolic, dacă nu ar exista în permanență o tensiune narativă.

Forța povestirilor paradigmatică

Asemănat de multe ori cu Mihail Sadoveanu în descrierile sale despre natură, scriitorul ardelean se diferențiază de acesta prin abordarea originală a epicului narativ. Wass nu face descrieri turistice, ademenitoare. El nu urmărește să capteze interesul cititorului pentru frumusețile naturii. Demersul său literar este superior unei astfel de intenții, căutând mereu nu elementele constitutive ale peisajului, ci relația dintre acestea. La fel procedează și cu personajele care nu poartă niciun fel de etichetă, acțiunile lor sunt prezentate cu ochiul rece și detașat al unei obiectivități absolute.

Wass manevrează cu abilitate maniheismul, trasarea binară a caracterelor. Personajele sale nu-și fac niciodată procese de conștiință. Autorul nu este adeptul introspecției psihologice, și nu caută să demanteleze obsesii ori tulburări psihice. Răul și binele, blestemul ori binecuvântarea sunt doar categorii emoționale care sunt părți constitutive ale fluxului existențial, chiar dacă de sens contrar.

Personajele funcționează ca după un scenariu: orice ar face, ele stau sub semnul fatalității și nu există nicio speranță de evitare a acesteia. De pildă, personajul Dumitru, supranumit Lupu, spune că are o singură menire pe această lume și anume aceea de a ucide toți lupii. Este vorba aici de o exorcizare, despre destinul individului supus unei experiențe împovărătoare în care o haită de lupi îi ucide întreaga familie. El însuși se îmbracă doar în blană de lup și-și găsește alinarea numai atunci când ucide unul.

Într-un târziu, Dumitru Lupu realizează că lupta sa este zadarnică, iar hăinuțele însângerate ale copilului său sunt semnul peremptoriu al unei tragedii care obnubilează toate speranțele, mai presus de orice răzbunare. Soluția nu este aceea de stârpire a răului. Un singur om nu poate lupta cu o întreagă fatalitate. El nu are cum să fie conștiința unei răzbunări, ci doar una din umilele sale unelte.

În masiva trilogie „Lângă scaunul Domnului” nu găsim nici măcar un singur personaj care să-și fi împlinit un destin pozitiv. Evenimentele nu aduc progrese decât

cele pur biologice ori calendaristice, traiectoriile oamenilor sunt haotice și mintea lor nu poate descifra un sens rațional în această avalanșă de senzații și sentimente.

Există însă nevăzut, dar prezent în toate, un mare dirijor deasupra oamenilor și destinilor ce-și conduce bagheta după o partitură pe care nu o pot înțelege decât cei aleși. Uneori, autorul ridică puțin franjurii irealității atâta doar cât să lase să intre în lume o aură de tulburat mister.

În scenă intră de multe ori personaje secundare purtătoare de mesaje de nedecriptat la prima vedere. Natu Șandru - fiul bătrânului oier Șandru - îi dăruiește Nuței un câine de pază, după care este găsit mort în urma unei lupte violente. Birtalan o învață în copilărie pe Nuța să prindă pește cu mâinile goale și reappare brusc în viața acesteia în momentele de cumpănă ale fetei. Țiganca ghicitoare, este îngrozită de semnul pe care-l vede între ochii Nuței și fuge de aceasta speriată, dar fata tot o găsește, iar bătrâna ghicitoare trebuie să depună mărturie în fața Nuței pentru semnul întunecos de pe chipul tinerei fete. Ivan aduce în viața Nuței lumea misterele sale, confruntând-o dureros cu cea a fetei și din această coliziune aproape mistică este scăpărată scânteia unei revelații prin care fiecare se regăsește reflectat în proiecțiile psihotice ale celuilalt.

Ivan reprezintă mesagerul unei lumi paralele, la fel de misterioase ca și cea în care trăiește Nuța. Despre aceasta nu aflăm nimic pe moment, autorul dezvăluie poveștile personajelor la momentul potrivit.

Personajele cărții au fiecare câte o poveste în general zguduitoare, una de cotitură existențială, care va determina apoi parcursul și atitudinea acestora ulterioară.

Ca și în „O mie și una de nopți”, rând pe rând eroii cărții se confesează în fața Nuței, personaj nucleic în jurul căreia poveștile de viață ale celorlalți capătă o altă consistență și o decriptare ciudată. Interesant este faptul că personajele confesive sunt numai masculine. În general, acești oameni sunt taciturni și nu s-au confesat până acum niciodată, nimănui.

Revelații identitare

Cu rare excepții, bărbații care își intersectează destinul cu cel al Nuței sunt oameni, în esență, buni. Este evidentă inspirația din Jean Jacques Rousseau, conform căreia toți oamenii se nasc buni, numai că societatea îi înrăiește. În esență, aceasta este povestea personajelor. Ele pornesc de la o stare de normalitate, cu repere axiologice foarte bine definite, dar influența factorilor exogeni este una malefică și contorsionează caracterele și conștiințele.

Ivan, cel venit din Basarabia, a luat drumul pribegiei după ce nevasta lui a fugit cu un cioban român, chiar cu știința părinților ei.

Bândilă, căpetenia tâlharilor din munți - care s-a dovedit a fi chiar tatăl Nuței - este un om drept care s-a însurat cu Elena, mama Nuței și fiica lui Toderic peste voința bătrânului morar, care îi strică lui Bândilă căsnicia, măritându-și cu de-a sila fata cu un cârciumar care o maltratează. Bândilă va da foc morii socrului său și-l va ucide apoi pe cârciumarul abuziv. Gestul său va schimba în mod dramatic viețile tuturor: soția lui, Elena, va muri în scurtă vreme, Toderic rămas fără avere își va lua nepoata, pe Nuța, căutându-și un sălaș în munți, iar Bândilă, ajuns un excomunicat, va deveni șeful unei bande de tâlhari.

Preotul Dan Xaver - ajuns răspopit după ce l-a agresat pe episcop în biserică - se alătură bandiților și spune că toată nefericirea vieții lui a fost cauzată de încăpățânarea

sa de a propovădui altfel scripturile. Ceea ce este considerată a fi o rătăcire demonică nu este altceva decât un alt soi de percepere a divinității, superioară și mai aproape de esență. Preotul suține o filosofie epicuriană conform căreia dorințele din noi sunt voia Domnului, teorie extinsă de către Michel Onfray în cartea „Prigoana plăcerilor”¹⁶, care acuză creștinismul de deturnare a eroticii naturale cauzate de Sfântul Pavel, cel care a distrus erotica solară naturală.

Povestea lui Indrei Șandru - unul din feciorii bătrânului Șandru trimis la școli înalte și apoi renegat de familie - are un moment de iluminare atunci când nevasta lui, doamnă de la oraș, refuză să participe la înmormântarea bătrânului cioban pe motiv că acela este „un olah bătrân”. Tresărirea identitară a lui Indrei este urmată de întoarcerea sa în munți, acolo unde are vreme să se gândească cât de periculoasă este pervertirea în mijlocul civilizației alogene care îl însingurează și înstrăinează pe om. Indrei va închide cercul vieții sale întorcându-se în locul în care s-a născut pentru a sfârși acolo, în mijlocul pădurii.

Revelația identitară reprezintă momentul în care Indrei capătă conștiința că nu este decât un hibrid inadapdat, un om care și-a respins lumea inițială ca să intre într-o alta cu aparențe de superioritate, ca în final să fie respins la rândul său de lumea lui ancestrală. El devine doar o jumătate de om și „astfel de oameni n-au ce căuta pe pământ”, și-și împlinește destinul împușcându-se la marginea unei păduri.

Ion de pe Piperic, răpitorul copilului Nuței aruncă o altă lumină asupra determinărilor unor fapte reprobabile. Este vorba și aici tot despre înstrăinare, și anume despre povestea fratele său Cornel, preferatul mamei, care este trimis la școli în oraș și se întoarce într-un final, zdrențuit și distrus de boli și de beție, pentru a lua ultimii bani mamei sale oarbe după ce aceasta a făcut sacrificii uriașe pentru a-l ține la învățătură. Dramele tuturor personajelor au în comun tema inadaptabilității și însingurării. Personajul Ivan, în trunchiatele sale confesiuni, spune că acel care este născut în viața sa nu poate ieși din ea, dar atunci când totuși o face, rezultatele sunt întotdeauna tragice, omul este însumat unui cerc legat prin fire tainice și adânci, iar ruperea cercului nu face altceva decât să spargă în fărâme viața adevărată a omului, și așa destul de casantă și fragilă.

O mistică a naturii

Marile personaje ale cărții sunt fără îndoială românii, oameni adevărați care trăiesc în sânul naturii, într-o trinitate interdependentă: om – natură - divinitate. Oamenii își caută punctul de echilibru în relația lor cu divinitatea prin intermediul naturii, iar acest echilibru este cu atât mai puternic cu cât gradul de comuniune dintre elementele sale este mai ridicat.

Dumnezeu lucrează prin oameni și-și arată puterea de multe ori prin forțele dezlănțuite ale naturii.

Oamenii munților nu se revoltă și nu se plâng niciodată de stricăciunile făcute de natură. Ei se mulțumesc să le observe, să le suporte cu un senin stoicism și încearcă să descâlcească însemnele acesteia, mesajele ascunse ale divinității. Cunoașterea directă interumană se face prin privire și Nuța spune că „una este omul și alta privirea lui”.

Puterile taumaturgice ale Nuței se pot manifesta plenar doar atunci când poate

---

¹⁶ Michel Onfray, *Prigoana plăcerilor*, București, Ed. Humanitas, 2012.

citi în ochii oamenilor trecutul și viitorul acestora. Faptele prezentului însă le simte printr-un soi de toropeală malefică ori benefică.

Nuța nu încetează niciodată să spună tuturor că ea este o vrăjitoare, exponenta „marii răzbunări”, că actele sale sunt peste voința pământească și ea nu-i decât un instrument al unei forțe supranaturale care încearcă să restabilească echilibrul primar, prin pedeapsă. Ea are conștiința limitei propriului ei destin pe care încearcă să-l atingă știind bine că aceasta înseamnă defapt, iminentul ei sfârșit.

Harul previziunii, ori al citirii trecutului nu este permanent, ci fulgurant. Prezentul nu are alt rol decât acela de a amorsa trecutul înspre viitor. Semnele magice apar brusc, fără nicio explicație și fără vreo logică aparentă. Epifania nu este un spectacol, ea se manifestă prin unduire tainice ale timpului și spațiului, starea de grație revelatoare este înlocuită cu una psihotică, asemeni unui delirium tremens.

Există apoi o filosofie panteistă al cărei vector de forță este fatalitatea. Lucrurile, oamenii curg toți înspre un final care reprezintă cheia întregii lor existențe. Nașterea și moartea sunt doar niște borne temporale care nu limitează creșterea și devenirea, ci doar o secvențialitate a uneia și aceleiași povești. Chiar și amintirile îmbătrânesc și mor pentru că memoria este asemeni unei ființe vii, fiind supusă regulilor biologice.

Traseul Nuței este unul misterios, cu ocolișuri obligatorii menite să dea consistență direcției în care o trage destinul ei. Ea pierde tot, și câștigă totul numai pentru a trece încă o dată prin rugul amărăciunilor: vor muri toți din jurul ei, inclusiv copilul care i-a fost răpit și pe care ea însăși l-a blestemat fără să știe că acela este chiar propriul ei prunc, apoi cu mințile rătăcite va peregrina prin satele munților, fiind zărită tot mai rar de către săteni prin crânguri ascunse, cu șerpi de aur încolăciți în jurul capului său, părul său blond de altădată. Timpul este inegal. Există senzația de dilatare temporală: în realitate nu trec decât câțiva ani, dar perspectiva temporală o dă densitatea și intensitatea evenimentelor. Chiar dacă Nuța de abia a ajuns la 20 de ani pare o vrăjitoare bătrână, iar ciobanii din munți aflați la începutul romanului în puterea vârstei după câțiva ani par a fi niște moșnegi matusalemici. Această accelerație temporală este menită să catalizeze firul narativ. Dinamica acțiunilor este una febrilă, evenimentele se sedimentează aproape haotic, dar desenul final începe să se clarifice și de multe ori să deturneze vreun final previzibil. Metafora luptei copitei diavolului cu aripa îngerului este sublimată în roman prin confruntarea directă a Nuței cu preotul din sat care nu este altceva decât o ipostază pernicioasă a Satanei. Biserica preotului este, la propriu vorbind, arena în care se confruntă forțele de semn contrar, iar lupta este decisă de un fulger magic care se abate asupra sfântului lăcaș. Nuța îl înfruntă deschis pe preotul satanic și-l îngenunchează. Această victorie însă nu este un maniheic simptom al binelui și răului. Victoria Nuței nu înseamnă nicidecum capitularea definitivă a răului, ci doar o ilustrare a permanentei bătălii între malefic și benefic, cu înfrângeri și victorii pasagere ori amăgitoare.

Divinitatea nu înseamnă întotdeauna Dumnezeu în sensul creștin. Pentru că El nu încapă într-un singur cuvânt, într-o simplă formulă și nu este obiectul unei adorații necondiționate, ci e mai degrabă jumătatea hieratică a omului.

În fața manifestărilor miraculoase ale Nuței, răspopitul Dan Xaver exclamă: „Nuța ești o sfântă!” dar sfințenia în sensul dat de răspopit nu este una a smereniei și martiriului, ci mai degrabă una a forței divine care generează stări și determinări.

Atunci când își asumă identitatea de vrăjitoare, care are întotdeauna o conotație negativă, Nuța nu crede nicio clipă că ar fi stăpânită de forțe demonice, puterea ei

vrăjitoarească este una exterioară ființei sale, ca un fel de platoșă, ori ca o barieră a cărei încălcare intrușii o plătesc întotdeauna cu viața. Ceea ce face însă Nuța conștient este întotdeauna benefic: ea vindecă bolnavii și schilozii din satele de munte, dar pentru a-și obloji propriul copil ea se vede silită să apeleze la o săteancă ostilă, care o umilește. Această imagine este aidoma celei a Mântuitorului care poate vindeca și chiar învia oameni, dar nu se poate salva pe Sine însuși decât prin supliciu și moarte. Trimiterea aceasta biblică este evidentă și detectăm de-a lungul firului narativ o serie de trimiteri mitologice, ori biblice: cântecul fermecat al vrăjitoarei îi atrage pe ciobanii lui Arsinte, Toma și Gligor, care sunt găsiți apoi morți în pădure. Ceilalți ciobani înfricoșați își astupă urechile cu bumbac, scenă asemănătoare cu cântecul sirenelor care ademeneau bărbații aflați pe corabia lui Ulise din Odiseea lui Homer.

Wass Albert spune că o femeie mergea pe urmele lui Dumnezeu, care cu siguranță că duc în munți.

Esența vieții este să trăiești în rezonanță cu mediul înconjurător: să cultivi, să crești animale, să tai lemne. Restul sunt „nevoințe”.

Trilogia „Lângă Scaunul Domnului” este o epopee măreață a muntelui, a naturii, a vieții libere, fără ingerințe schizoide. Este bun doar ceea ce-i genuin. Rafinamentul, progresul, nevoia de schimbare sunt considerate agresiuni directe la adresa echilibrului firii. Iar genuini sunt în cartea lui Wass Albert în primul rând românii, prezentați cu căldură și admirație.

Felician Pop
Muzeul Județean Satu Mare
Satu Mare, RO
telefelician@yahoo.com